

Job Dura Prijs 2006

Veilige ruimte

JOB DURA FONDS

De stichting 'Job Dura Fonds' is opgericht in december 1994 ter gelegenheid van het 140-jarig bestaan van de Dura Bouw-groep, thans de Dura Vermeer Groep. De stichting zet zich in voor de behartiging van algemeen maatschappelijke, culturele en wetenschappelijke belangen op het gebied van de gebouwde omgeving, bij voorkeur gericht op de stad Rotterdam en directe omgeving. Door het toekennen van subsidies aan projecten die binnen de voorwaarden vallen en elke twee jaar de Job Dura Prijs uit te reiken, verwezenlijkt de stichting haar doelstellingen. Het stichtingsbestuur bestaat uit de heer D.J.M. Dura, de heer drs. J. Dura, mevrouw M. Kats-Dura, de heer prof. drs. R. den Dunnen, de heer mr. F.W.R. Evers, de heer prof. ir. J.M. Schrijnen en mevrouw ir. K. Laglas.

JOB DURA PRIJS

Het thema van de Job Dura Prijs, een prijs voor architectuur, stedenbouw en maatschappij, wordt elke twee jaar vastgesteld door het bestuur van de stichting. Om de prijs ook echt van betekenis te laten zijn, wordt voor het thema gezocht

binnen de actualiteit van de gebouwde omgeving in de regio Rotterdam. Het zal dus over lange tijd mogelijk zijn aan de hand van de serie Job Dura Prijzen te zien welke vraagstukken of aandachtspunten in de regio Rotterdam door de jaren heen speelden. De prijs bestaat uit een kunstobject dat speciaal voor de stichting is ontworpen door Bruno Ninaber van Eijben en een geldbedrag van € 32.500, te besteden aan iets blijvends voor het winnende project.

THEMA 2006 VEILIGE RUIMTE

De Job Dura Prijs staat dit jaar in het teken van 'Veilige Ruimte'. Veiligheid en gevoelens van (on)veiligheid zijn al enige jaren een actueel thema, niet alleen in de politiek maar ook in de ruimtelijke ordening. Het is een belangrijk thema omdat gevoelens van onveiligheid ontwrichtend werken. Door gebrek aan overzicht of verwaarlozing kunnen plekken als onveilig worden ervaren en mensen ervan weerhouden 's avonds over straat te gaan, waardoor zij worden beperkt in hun bewegingsvrijheid. Terwijl juist de stad of de buurt een collectief is waar mensen zich vrij zouden moeten kunnen bewegen en waar het ontmoeten van andere mensen een positief karakter zou moeten hebben, niet dat van een

bedreiging. De bevordering van de (sociale) veiligheid is dan ook direct relateerbaar aan de vormgeving en de staat van onderhoud van de omgeving. Ouders hebben vertrouwen in de veiligheid van kinderen wanneer speelplekken goed zijn afgescheiden van verkeer of water; een goede verlichting op straten en pleinen dient tegenwoordig eerder de sociale veiligheid dan die van het verkeer; openbare gebouwen en bankgebouwen worden mede ontworpen met het oog op de beveiliging van de bewoners. Daarbij werken een complete opknapbeurt, mooie architectuur, en een goede staat van buurt en straat als een positief signaal naar de bewoners: hier wordt gewerkt aan een mooi en veilig leefklimaat. De Job Dura Prijs 2006 wil daarom het project belonen dat op een innovatieve, bijzondere manier bijdraagt aan een gevoel van veiligheid in de gebouwde omgeving.

DE JURY

De jury heeft een vaste voorzitter en wordt elke keer opnieuw samengesteld met experts binnen het betreffende thema en de winnaar van de vorige prijs. Voorzitter Frans Evers is bestuurslid van het Job Dura Fonds en was in de periode 1997-2002 directeur van Vereniging Natuurmonumenten.

Daarvoor was hij onder andere directeur-generaal van de Rijksgebouwendienst (1987-1996). Karin Laglas is eveneens bestuurslid van het Job Dura Fonds en algemeen directeur van onroerendgoedbelegger Rodamco Europe in Nederland. Herman van den Muijsenberg heeft zich als wethouder van Rotterdam meer dan 20 jaar ingezet voor de publieke zaak in de stad, waarvan bijna 15 jaar als lid van de raad. Pieter Hooimeijer is hoogleraar Demografie bij de vakgroep Sociale Geografie en Planologie aan de Faculteit Geowetenschappen van de Universiteit Utrecht. Frans Erkens is oud-directeur van het Woning Bedrijf Rotterdam. Deze corporatie is een aantal jaren geleden begonnen met de woningverkoop aan zittende huurders, waarmee het wil bijdragen aan de leefbaarheid van de wijk. Annemieke Fontein, ten slotte, is buitenruimte-ontwerpster bij de Dienst Stedenbouw + Volkshuisvesting (Rotterdam) en winnaar van de Job Dura Prijs 2004 'Water als Geld'.

CONCRETISERING VAN HET THEMA

Om het thema 'Veilige Ruimte' inhoudelijk te kunnen afbakenen, en om geschikte beoordelingscriteria te kunnen vaststellen, zijn gesprekken gevoerd met specialisten van uiteenlopende disciplines. Uit de interviews bleek dat de beleving van veiligheid wordt gezien als iets zeer veelomvattends en subjectiefs. De voorwaarden voor 'een veilig gevoel' zijn uiteenlopend voor verschillende mensen, en zijn bovendien afhankelijk van (de aard van) de locatie. Ruimtelijke oplossingen die een plek veiliger willen maken, zijn niet los te zien van aanvullende maatregelen, zoals inspraak (het creëren van betrokkenheid), beheer (het schoonhouden van de straat), beveiliging (plaatsen van camera's of het vervangen van de sloten). Soms is zelfs een compleet sociaal programma (bijvoorbeeld de aanpak van verslaafden) noodzakelijk, willen de ruimtelijke interventies kans van slagen hebben. Omgekeerd heeft een sociale aanpak geen zin als de buurt een treurige aanblik houdt, zo verklaarde het merendeel van de informanten. Een veilige buurt begint daarom óók bij het maken van aantrekkelijke ruimten die voor iedereen toegankelijk zijn. Het blijkt dat daar waar mensen zich verbonden mee voelen, ook een gevoel van verantwoordelijkheid ontstaat.

Een project dat veel belangstelling heeft getrokken en dat de jury graag wil memoreren vanwege de eenvoud van de ingreep, effectiviteit en algehele charme, is het project Beukelsblauw aan de Beukelsdijk. Kunstenaar Florentijn Hofman schilderde een blok afbraakpanden van top tot teen blauw en toverde zo een verpauperde aanblik om tot straatdecor. Het creëren van een Veilige Ruimte rondom leegstaande panden en terreinen is in een stad als Rotterdam, die constant in beweging is, erg belangrijk. Een ander belangrijk punt vormen infrastructurele projecten, zoals: tunnels, stations en ruimten rondom vervoersknooppunten. Deze plekken zijn vandalismegevoelig en lenen zich bij uitstek voor onguere situaties. Daarnaast kwamen het gebrek aan speelplekken in de stad en een aantal dichtbegroeide parken en andere groene ruimten, waar gebrek is aan overzicht, ter sprake. Ten slotte speelt ook de groot-schalige herstructurering van naoorlogse wijken een belangrijke rol in het debat over sociale veiligheid. Deze wijken staan al jaren op de ruimtelijke agenda, mede vanwege hun slechte imago, eentonigheid en gebrek aan identiteit. Al deze factoren bij elkaar maken dat bewoners zich weinig betrokken voelen bij hun leefomgeving, waarmee die een voedingsbodempunt wordt voor onveilige situaties.

Ten aanzien van de beoordelingscriteria bestond er opvallende overeenstemming tussen de geïnterviewden. Wellicht juist door het belang van het thema en het ongrijpbare karakter ervan, werd unaniem een integrale werkwijze, dat wil zeggen op ruimtelijk, sociaal en economisch niveau, als beste gezien. De mate van betrokkenheid van bewoners onderling en met hun omgeving, komt daar als vanzelf uit voort. De nadruk op een brede benadering van de problematiek heeft ongetwijfeld te maken met de universele betekenis van het thema: je veilig voelen in een bepaalde ruimte betekent je prettig en geborgen voelen, wat essentieel is in het functioneren van de gebouwde omgeving. Juist dit aspect heeft de jury als sturend genomen in het kiezen van de nominaties en het belonen van de winnaar.

LONGLIST

Sociale aanpak Peperklip, Kop van Zuid
Veranda Parkeergarage, Feijenoord
Metrostation De Hapering, Nesseland
Beukelsblauw, Delfshaven
Saraburcht (Dignapark), Hoogvliet
Voorzieningscluster, Barendrecht

Gratis Woningenproject 'Dichterlijke Vrijheid', Spangen
Voetgangerstunnel Wilhelminaplein, Kop van Zuid
Parkhuis Millinxbuurt, Charlois
Koningsplein, Ridderkerk
Gele Straat, Schiedam
Ericaplein (Bloemhof), Feijenoord
Afrikaanderpark, Feijenoord
Heerlijkheid Hoogvliet
Kabelkooien, Oude Westen
Collectieve tuinen aan de Cannemanstraat, Overschie
VVE tuinaanpak 'Slapen doen we 's nachts', Charlois
Witteveenplein, Kop van Zuid
Dakpark, Delfshaven
Oleanderpark, Maassluis
Buurttuin voorheen zwembad, Hillegersberg
Tunneltje bij Metrostation Ambachtsland, Zevenkamp
Herstructurering Schiemond
Tuinen en singelplan in Hordijkerveld, IJsselmonde
Herstructurering Dorchtselaan & Tarwewijk, Feijenoord en Charlois
Cohousing Project, Hoogvliet

Gratis Woningenproject 'Dichterlijke Vrijheid' (Wallisblok), Spangen

Winnaar van de Job Dura Prijs 2006 is de renovatie van het Wallisblok in de wijk Spangen. In de sterk verpauperde buurt was ooit zoveel criminaliteit dat het genoeg munitie leverde voor de serie *Spangen* op televisie. Toen de gemeente besloot deze buurt structureel aan te pakken, werd in eerste instantie gedacht aan sloop en nieuwbouw. Echter, behalve het verlies van architectonisch waardevolle blokken, zou dit ook lang gaan duren en deze buurt had juist behoefte aan snelheid. In opdracht van de gemeente onderzochten Hulshof Architecten en Steunpunt Wonen de mogelijkheden voor renovatie. Zij initieerden en begeleidten het idee om het Wallisblok te renoveren in 'collectief particulier opdrachtgeverschap'. De woningen werden door de gemeente 'weggegeven' op voorwaarde dat de huiseigenaren collectief gingen renoveren, wat leidde tot de oprichting van kopersvereniging 'De Dichterlijke Vrijheid', bestaande uit 35 huishoudens. Op deze manier werd niet alleen het Wallisblok opgeknapt maar ook, en vooral, creatieve en hoogopgeleide kopers naar de wijk getrokken. Kopers, zo is de gedachte, zijn doorgaans meer betrokken bij hun buurt. Het systeem van collectief particulier opdrachtgeverschap maakt het mogelijk

goedkoop te bouwen, en belangrijker nog, het levert een hechte sociale structuur op.

De *revival* van Spangen in zijn geheel, waarvan dit project de aanjager is, wordt door de jury gezien als één van de meest prominente renovatieprojecten in Rotterdam. De herstructurering van de bestaande woningvoorraad, een samenwerking tussen instanties en bewoners, nu en in de toekomst, is essentieel in de aanpak van de buurtveiligheid. Met het 'gratis' weggeven van woningen wordt niet alleen het woningbestand opgeknapt, ook worden daarmee nieuwe, initiatiefrijke bewoners naar de wijk gehaald. Dit betekent een slimme koppeling tussen het ruimtelijke en sociale programma, die bovendien duurzaam is. De gemeente werkt op het hogere schaalniveau van de wijk, de constructie van het collectief particulier opdrachtgeverschap werkt voornamelijk op blokniveau. Het aanpakken van de veiligheid op wijkniveau, en het tegelijkertijd neerleggen van de verantwoordelijkheid bij de (nieuwe) bewoners, zorgt voor een hechte sociale structuur en een duurzame verbetering van Spangen als geheel.

Initiatiefnemer: Hulshof Architecten (Ineke Hulshof) en Steunpunt Wonen (Frans van Hulten)
Opdrachtgever: gemeente Rotterdam **Projectleider:** dS+V (Ditty Blom) **Start verkoop:** 2004, **eerste woningen gereed:** najaar 2006

WiMBY! Heerlijkheid & Cohousing Project (Hoogvliet)

WiMBY! (*Welcome into My Back Yard!*) is een onafhankelijke stichting met als doel de grootschalige herstructurering van Hoogvliet op een hoger peil te brengen. Door het ontwikkelen en realiseren van een reeks experimentele gebouwen, kleinschalige projecten en samenwerkingsverbanden op het gebied van architectuur, stedenbouw, beeldende kunst en sociaal-culturele projecten wil WiMBY! de bestaande karakteristieken en kwaliteiten van Hoogvliet versterken, vernieuwen en uitbuiten. Hoewel alle projecten van WiMBY! op een nieuwe sociale cohesie van de herstructurering gericht zijn, vallen binnen het thema Veilige Ruimte twee projecten speciaal op: de *Heerlijkheid* en *Cohousing*.

De *Heerlijkheid* is een ontwerp voor een vrije tijds- en recreatiepark op de plek van een vervallen groene ruimte aan de noordzijde van Hoogvliet. Deze langs de snelweg gelegen groenstrook was de vestigingsplaats van junkies en seks-toeristen. Voor de bewoners van de wijk Nieuw Engeland, van wie de achtertuinen aan deze groenstrook grenzen, een bron van onveiligheid. Door de inrichting als recreatiepark kunnen (Hoogvlietse) bewoners uit alle lagen van de bevolking

er recreëren, vissen, barbecuen, naar een film of toneelstuk gaan of er zelf een feest organiseren.

Het project *Cohousing*, een initiatief dat WiMBY! samen met woningcorporatie Vestia ontwikkelde, introduceert een vorm van gemeenschappelijk wonen. Daarbij kiest een kleine groep bewoners (20-30 gezinnen) bewust voor een vorm van gemeenschappelijkheid. Niet in de woning zelf, die volledig individueel is, maar wel in de extra voorzieningen en de buitenruimte.

Vanwege de verschillende projecten, maar met name vanwege Heerlijkheid Hoogvliet en Cohousing, wordt het werk van WiMBY! in zijn geheel genomineerd. Met het oppikken en verder ontwikkelen van kwaliteiten van de wijk zelf en de wensen die leven onder haar bewoners, hebben de projecten een grote mate van levensvatbaarheid. Het draagt op een heel eigen manier bij aan sociale cohesie en betrokkenheid. Deze onorthodoxe, creatieve werkwijze maakt WiMBY! tot iets unieks in de regio Rotterdam en daarbuiten.

Opdrachtgever & Initiatiefnemer: WiMBY! **Architecten Heerlijkheid:** FAT (Fashion Architecture Taste, Londen) **Architecten Cohousing:** Lofvers Van Bergen Kolpa (Rotterdam), OpMaat (Delft), 24h Architecture (Rotterdam) **Oplevering:** juni 2007 resp. 2007/2008

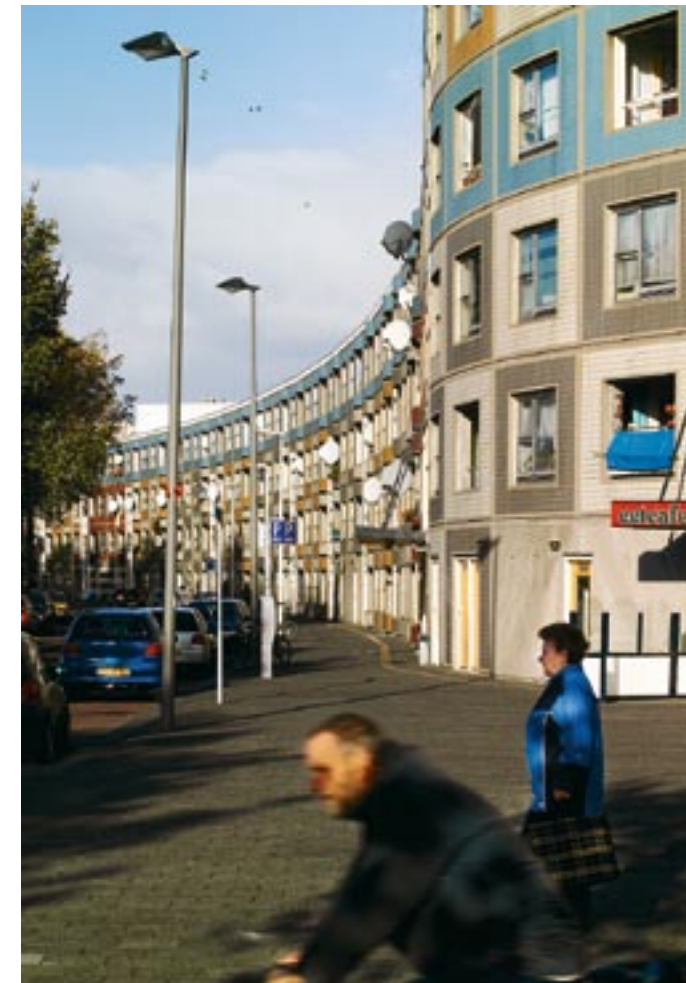
Beheersplan Peperklip (Kop van Zuid)

Wooncomplex De Peperklip is in 1982 gebouwd naar het ontwerp van Carel Weeber. In de twintig jaar die daarop volgden, heeft de Peperklip een slechte reputatie opgebouwd. Het begon al met een slechte start doordat de Peperklip gebruikt werd om mensen te plaatsen die nergens anders terecht konden. Deze slechte sociale cohesie heeft zich in de 25 jaar daarna niet kunnen verbeteren.

Vestia kwam in 1997 door enkele fusies in het bezit van de Peperklip. Na de aankoop knapte de corporatie het complex op, maar junks, probleemjongeren en vandalen zorgden na een aantal jaren opnieuw voor overlast. In 2002 is besloten het roer radicaal om te gooien met een sociale herstructurerings-aanpak. Bureau Werken aan de Stad paste vervolgens de formule van floormanagement toe: een vorm van stedelijke vernieuwing, waarbij de beleving van het wonen centraal staat. Dit betekent dat vooral in de mensen zelf wordt geïnvesteerd, door scherp en doelgericht beheer en door sociale en economische investeringen. Vestia heeft een ruimte beschikbaar gesteld voor vrouwenhuis 'Studio Peperklip' en experimenteert met het toewijzen van woningen aan de hand van leefstijlen om zo de sociale cohesie te versterken.

Bureau Werken aan de Stad heeft de problematiek veroverd door haar te willen begrijpen en te benoemen – in nauwe samenwerking met de bewoners. Pas daarna is begonnen met de imagoverbetering om de uitstraling naar de stad te verbeteren. Onderdeel van de strategie is de samenwerking met de verschillende diensten die 'op bestelling' werken. De floormanager bestelt producten, zoals nieuwe bergingen, op het door de bewoners gewenste ogenblik. Het sterkste aspect, echter, vond de jury de samenwerking met de bewoners via Studio Peperklip. De vrouwen van de Studio fungeren als sociaal hart van het gebouw en zijn een belangrijke schakel naar buiten toe. Door de problemen bij de bron, dat wil zeggen op sociale wijze aan te pakken, is hergebruik mogelijk gemaakt van een pand waarvoor sloop lange tijd als enige oplossing werd gezien.

Initiatiefnemer: Vestia en Bureau Werken aan de Stad Uitvoering: Bureau Werken aan de Stad Start: 2002

Herstructurering Tarwewijk en Dordtselaan (Feijenoord & Charlois)

In de achterstandswijk Tarwewijk doorbreken de gemeente en projectontwikkelaars in een publiek-private samenwerking de neerwaartse spiraal. Met een integrale aanpak over de periode 2002-2012 wordt de verbetering van de veiligheid, de verbetering van de sociale cohesie, het beheer van de buitenruimte en de verbetering van de particuliere woningvoorraad tegelijkertijd en in onderlinge samenhang aangepakt.

Een essentieel onderdeel is de aanpak van de 'hot spot' Dordtselaan. Deze straat verbindt het winkelcentrum Zuidplein met de Kop van Zuid en de Erasmusbrug.

De buurt kwam in de jaren tachtig flink onder druk te staan: vervallen woningen, criminaliteit, drugoverlast, illegale logementen en een hoge concentratie van bewoners die onvoldoende waren geïntegreerd in de Nederlandse samenleving maakten de Dordtselaan tot één van de meest erbarmelijke straten van de stad.

In 2000 werd besloten tot een vernieuwingsoperatie die bestond uit woningverbetering, opknopbeurt van de gevels, gedeeltelijke renovatie en handhaving door het ontmantelen van illegale verblijfsinrichtingen (en aanpak van de eigenaren hiervan). Daarbij is ook de inrichting van de openbare ruimte

aangepakt, zoals de vormgeving van de middenberm in combinatie met goede oversteekplaatsen.

De herstructurering van de Tarwewijk en de Dordtselaan in het bijzonder is een uitstekend voorbeeld van een integrale en daardoor effectieve strategie voor buurtveiligheid, mede mogelijk gemaakt door een speciale Rotterdam Wet die een brutale wijze van 'opschonen' mogelijk maakt. Deze strategie heeft de wijkveiligheid verbeterd op economisch, sociaal én ruimtelijk niveau en zijn weerslag gehad op de omliggende buurten. Met het verwijderen van de 'rotte appels' is er meer ruimte vrijgekomen voor nieuwe mensen die de vernieuwing en verbetering dragen. Deze bijdrage van de bewoners is erg belangrijk: ondanks de snelle openvolging van projectleiders van het projectbureau houdt de verbetering zichzelf in stand, waarmee die duurzaamheid heeft bereikt.

Initiatiefnemer: Gemeente Rotterdam, woningcorporatie De Nieuwe Unie, projectontwikkelaar AM Vastgoed, deelgemeenten Feijenoord & Charlois en dS+V **Uitvoering:** projectbureau Dordtselaan/Tarwewijk
Eerste fase: 2002-2012

Voetgangerstunnel Wilhelminaplein (Kop van Zuid)

Deze 140 meter lange voetgangerstunnel ligt onder een verkeersplein tussen de hal van het metrostation Wilhelminaplein en het plein voor het Nieuwe Luxor Theater. Uit het oogpunt van sociale veiligheid is de tunnel 'vormgegeven als attractie'. Doordat de tunnel volledig is uitgevoerd als rollend tapijt is het niet mogelijk om in de tunnel rond te hangen. Op ooghoogte heeft de tunnel de maximale breedte, wat een ruim en overzichtelijk beeld geeft. Voorzieningen als basisverlichting, noodverlichting, luidsprekers en camera's zijn weggewerkt achter de dubbele bekleding van de tunnel. De buitenste wanden en het plafond zijn afgewerkt met witte geëmailleerde metalen panelen. Achter de geperforeerde delen van deze panelen gaan gestippelde afbeeldingen schuil. Door interferentie van de dubbele bekleding ontstaat het zogenaamde Moiré-effect: de afbeeldingen lijken te bewegen wanneer de voetgangers over het rollende tapijt voorbij glijden. De voetganger wordt zo niet alleen bespied door camera's, maar ook vermaakt door de beeltenissen. Bovendien draagt de dubbele wand bij aan een prettige akoestiek. Als extra veiligheidsvoorziening is, op een strategische plek in de hal aan de Luxor-zijde, een spiegel geplaatst waardoor bij

binnenkomst direct de tunnel ingekeken kan worden en vice versa, vanaf het rollende tapijt een blik in de entreehal mogelijk is.

Bij uitstek ondergrondse ruimten zijn gevoelig voor onveilige situaties. Dit fraaie ontwerp staat op originele wijze in dienst van de sociale veiligheid. Doordat bovendien de vereiste (visueel hinderlijke) veiligheidsmaatregelen achter panelen zijn ingebouwd, dringen ze passanten ook geen gevoel van onveiligheid op. De nominatie van dit project moet daarbij ook gezien worden als een signaal naar de beheerder: goed onderhoud is essentieel in de schoonheid en het functioneren van het project.

Job Dura Prijs 2006

Colofon

Onderzoek: Sophie van Ginneken **Redactie:** Fransje Hooimeijer **Fotografie:** Maarten Laupman **Grafisch ontwerp:** Studio Minke Themans, Brenda Vonk Noordegraaf **Lithografie:** Marc Gijzen **Druk:** Drukkerij G.B. 't Hooft bv **Stichting Job Dura Fonds** Postbus 21611, 3001 AP Rotterdam Telefoon 010 2823131